

Adrian Filčić

diplomski studij povijesti, istraživački smjer: Ranonovovjekovna povijest
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ronen Steinberg, *The Afterlives of the Terror: Facing the Legacies of Mass Violence in Postrevolutionary France* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2019), 240 str.

The Afterlives of the Terror: Facing the Legacies of Mass Violence in Postrevolutionary France prva je knjiga Ronena Steinberga, izvanrednog profesora Odsjeka za povijest Sveučilišta u Michiganu. Knjigu je u printanom obliku 2019. godine izdao Cornell University Press, a nešto kasnije iste godine postala je digitalno dostupna u mnogim sveučilišnim bazama. Knjiga je plod autorova interesa i specijalizacije u domeni Francuske revolucije, što je kasnije obogatio tranzicijskim pravosuđem te pitanjima traume i genocida.

Knjiga sadrži pet poglavlja koja se temelje na istom broju različitih perspektiva i tragedija, a njihovim detaljnim prikazom autor raščlanjuje kompleksno pitanje Revolucije i nošenja s njezinim naslijeđem. Pristup u kojem se ne stavlja fokus na kronologiju već na pitanja nomenklature, odgovornosti, restitucije, komemoriranja i posljedica (proganjanja) otvara potpuno novu i drukčiju povijesnu perspektivu na zbivanja od 1790-ih do 1830-ih, tj. vrijeme revolucionarne, postrevolucionarne, napoleonske Francuske te burbonske restauracije. Takav izbor povijesnog razdoblja autor objašnjava željom objediniti životni vijek generacija obilježenih Revolucijom te dodajući tome pet obiteljskih tragedija, od kojih svaka dobiva svoje mjesto u zasebnom poglavlju, čime postiže snažan utjecaj na čitatelja. Bez obzira na to što se na taj način autor dotiče tragedija revolucionarnih i kraljevskih činovnika, zastupnika regionalnih parlamenata, revolucionarnih lidera i običnih građana, autor konstantno teži širem društvenom pogledu. U svrhu postizanja tog cilja autor neočekivano i revolucionarno uvodi koncept traume, definiran po završetku Drugog svjetskog rata, u jedan posve drukčiji povijesni period. Pitanja i dileme koje su se pojavile kao posljedica holokausta i Nürnberških suđenja pred očima čitatelja preslikavaju se na Francusku revoluciju. Osnivanja tribunala, poslijeratna pomoć, suočavanje sa svjedočanstvima preživjelih ili posjedovanje svijesti za nekakav rani oblik PTSP-a samo su neki od primjera koji omogućuju povlačenje paralela između tih dvaju događaja.

Prvim poglavljem *Nomenclature* autor uvodi čitatelja u revolucionarnu i postrevolucionarnu priču objašnjavajući temeljne pojmove. Emocije kao pokretači ljudskog ponašanja uvijek traže riječi kojima bismo ih izrazili, a autor upozorava čitatelja da je nošenje sa strahotama revolucije pred suvremenike stavilo jedan potpuno neobičan problem. U francuskome jeziku toga

razdoblja ne postoje leksemi kojima bi se proživljene strahote mogle izraziti, stoga se javlja potreba za pojmovima kao što su *giljotina*, *birokracija*, *jakobinci*, *montanjani*, *kordeljeri*, *sanguinocratie*, mnoge riječi sa prefiksom *re-* (*restitucija*, *retribucija*, *reparacija*, *restauracija*,...) i tako dalje.

Definirajući vokabular moglo se pristupiti ozbiljnijoj temi odgovornosti, čime se bavi drugo poglavlje naslovljeno *Accountability*. Vrijednost knjige počiva upravo na preispitivanju moralne, osobne i skupne odgovornosti. Izgleda kako Francuska revolucija donosi potpuno nove koncepte političke odgovornosti, istovremeno se suočavajući s pitanjem kako optužiti službenike za zločine kada oni predstavljaju državu, čime se istovremeno državu optužuje za odgovornost njezinih predstavnika i službenika. Takva pitanja, kao i začetak formulacije koja će kasnije u pravu biti poznata kao zločin protiv čovječnosti, otvaraju dilemu do koje razine procesuirati odgovorne te hoće li se na taj način destabilizirati nova vlast i povratiti *Ancien Régime* pod cijenu obeštećenja pojedinaca.

Teror je bio čin muškaraca, a s posljedicama su se morale nositi žene. To je glavna misao trećeg poglavlja jednostavno nazvanog *Redress*. Žene su se borile u Revoluciji, mnoge su izgubile supruge u Revoluciji, a kao preživjele morale su se nositi s obiteljskim gubitcima ili su se pomoću peticije borile s državom za restituciju imovine koju im je vlast oduzela i proglasila kontrarevolucionarnom. Iz tog razloga, nije pogrešno reći kako za preživjele članove obitelji, najčešće supruge, sestre i kćeri, teror ne završava onog slavnog 9. termidora (28. srpnja 1794.), već se u procesu restitucije nastavlja onemogućavajući da otvorene rane jednom zauvijek zacijele.

Svejedno, treba biti krajnje ozbiljan i iskren. Autor u četvrtom poglavlju naslovljenom *Remembrance* pokazuje nova saznanja o tome kako su se posttermidorski režimi pokušavali nositi s tim problematičnim naslijeđem. Od svih tih režima Napoleonov zauzima centralno mjesto. Autor uzdiže spomenike s osobne komemorativne razine na razinu političke geografije, čime pojašnjava njihovo kontinuirano postavljanje i uklanjanje. Pitanje selektivnih uspomena bez prisjećanja na regicid, bez optuživanja naroda i potreba pričanja priče, bez buđenja novog građanskog rata bio je težak zadatak usporediv s procesima koji su oblikovali Nijemce po završetku Drugog svjetskog rata.

Pri samom kraju knjige, u petom poglavlju ponovno se vraćamo u doмену osjećaja, što sugerira sam naslov *Haunting*. Teško je iz suvremene perspektive govoriti o načinima nošenja s emocijama koje je Revolucija izazvala, stoga autor, na temelju znanstvenih saznanja onih koji su se bavili Drugim svjetskim ratom, pokušava barem donekle rekonstruirati dijelove te kompleksne teme. Sam je podvig zahtjevan jer su znanosti poput sociologije i psihologije ili brojna Freudova istraživanja naknadno došla na pozornicu ljudske povijesti, čime smo za dio znanstvenih zapažanja ipak zakinuti. Činjenica je da je proživljeni revolucionarni teror bio javna stvar koju je država rado dijelila sa stanovništvom, što je kreiralo strah od prošlosti koja nije prošla, već se mogla vratiti i proganjati žive – u umjetnosti nazvana *phantasmagoria*.

Teško je ne se složiti s riječima Jeana Baptiste Mattheua s 83. stranice, koji suočavanje s prošlošću opisuje kao „dizanje vela koji pokriva te strahote i ponovno pokazivanje brutalnog spektakla ubojstva koja su bila počinjena“.

I upravo je to Steinbergovo djelo. Autor je iskoristio sudske zapise, zapise restitucija i revizija te priče o komemoracijama u kontekstu stalnih promjena režima, a same posljedice terora u dužem trajanju kao tempere s kojima je na platnu naslikao strahote koje su oblikovale Francuze i Francusku, a jednim dijelom i cijelu Europu do dolaska nacista na vlast. Moglo bi se reći da su Francuzi inovatori i pioniri u nošenju s nacionalnim strahotama jer su oni prvi utemeljili četiri stupa nošenja sa strahotama ovih razmjera: odgovornost, otkrivanje istine, institucionalne reforme i reparacija oštećenih. Iz tih razloga, kao i zbog činjenice da je Steinberg uspješno izbjegao zamku izjednačavanja očitih anakronizama Francuske revolucije i holokausta, smatram da je ovo jedno od boljih ostvarenja čiji pristup otvara brojna pitanja i mogućnosti za suvremenu historiografiju.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 18 2023.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XVIII, broj 18, 2023.

Glavni i odgovorni urednik
Marko Zidarić

Zamjenica glavnog urednika
Ivana Đorđić

Uredništvo
Filip Bačurin
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Antonija Lapaš
Ivan Mrnarević
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Urednici pripravnici
Klara Miholić
Marko Perišić
Ruben Prstec

Redakcija
Filip Bačurin
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Antonija Lapaš
Klara Miholić
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Ruben Prstec
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Tajnica Uredništva
Marija Biščan

Recenzenti

dr. sc. Nikola Anušić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Lovorka Čoralić
akademkinja Nella Lonza
dr. sc. Kosana Jovanović
dr. sc. Jasmina Osterman

Lektura za hrvatski jezik

Iva Antičević
Tina Čatlaić
Mislav Graonić
Nikolina Peškura
Karla Rašić
Josipa Skenderović
Jakov Zidarić

Lektura za engleski jezik

Tina Čatlaić

Prijevod s francuskog jezika

Klara Miholić

Oblikovanje

design.inmedia@gmail.com

Izdavač

Odsjek za povijest Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tisak

Studio Moderna d.o.o., Zagreb

Naklada

Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te sredstvima koja je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>